

Boek II

Deel 1: de Renaissance

1.1 *inleidend*; Problemen zijn van alle tijden, Sinds het begin der tijden zijn er al conflicten geweest tussen mensen en dit heeft verscheidene keren catastrofale gevolgen gehad, er zijn vaak verschillende oorzaken voor deze problemen, maar in veel gevallen was verandering de basis van de problemen. Nou heeft er ongeveer 500 jaar geleden een enorme verandering plaatsgevonden die zelfs nog invloed heeft op ons dagelijkse leven van nu. In dit hoofdstuk gaan we in op de veranderingen van toen en de problemen en voordelen die het met zich meebracht.

1.2 *Het leven voor de renaissance*; In de middeleeuwen was het leven heel anders dan het leven wat we nu kennen. Het leven was een stuk minder gefocust op het wereldse maar juist op het leven nadat je de wereld verlaat. De kerk die vrijwel alleen uit het katholieke geloof bestond had een grote macht en de mensen hadden minder buiten hun geloof. Er wordt ook wel eens gezegd dat men leefde om in de hemel te komen, ook wel moment Mori genoemd. Deze gedachte was een typisch **middeleeuwse levenshouding**. Geldeconomie was verdwenen en er kwam veel autarkie voor. De kerk zelf zat echter in zijn enorm welvarende periode en had veel macht. Naast de armoede waren er ook veel ziektes zoals de pest en waren er veel plunderingen. Deze hadden als gevolg dat we een grote bevolkingsdaling van ongeveer 30% zien. Gelukkig kwam er een lichtpuntje in de 15e eeuw die ons van de ellende zou verlossen dit lichtpuntje wat misschien ook wel een lichtpunt is noemen we de renaissance. Ook de

1.3 *Het begin van de Italiaanse renaissance*; Er waren in deze “donkere eeuwen” dus een hoop problemen in Europa. Maar er was een lichtpuntje. Mensen gingen nadenken en zagen in Italië een stuk van de oude Romeinse cultuur terug. Ze zagen de pracht en praal van de kunst die periode en gingen terug kijken op het recente verleden. Uiteindelijk kwam uit deze gedachte ook voort dat het beter kon en eigenlijk ook wel moest, het leven in de Romeinse tijd was namelijk ook beter volgens velen. Naast de gedachte die de bevolking zelf had was er in Italië ook nog een grote ambacht sector die veel handelde in het middellandse zee gebied. Deze handel zorgde ervoor dat de Italiaanse bevolking ook in aanraking kwam met vele andere culturen die vaak welvarender waren dan de culturen op het Europese vast land (Denk bijvoorbeeld aan Arabië). Nog een andere oorzaak van de Italiaanse renaissance is dat er geen duidelijke machthebber was. Zo was het land een

lappendeken van kleine staatjes zonder koning, er was wel een paus maar zijn macht was in de eeuwen rond de renaissance wegens absentie in Rome erg klein. De grootste invloed werd gemerkt in Florence, deze stad gelegen in de regio Toscane was in de middeleeuwen al erg welvarend en had gezorgd voor een aantal rijke families ontstonden. Een van deze families was de Medici familie, deze familie heeft een enorme invloed gehad op de renaissance en kan daarom niet buiten beschouwing laten.

1.4 Deze Medici familie; De Medici's kende aan het eind van de middeleeuwen al een enorm welvaart. Met deze welvaart kon de familie een enorm deel aan macht naar zich toe trekken. Met deze macht verspreidde de familie veel een groot deel van de renaissance kunst en gedachtegoed. De medici waren dus erg anders maar daardoor niet onbelangrijk geacht. De Familie leverde personen aan voor tal van hoge functies waaronder twee koningin van Frankrijk en twee Pausen. Hier rechts zien we misschien wel de bekendste medici, zijn naam was Lorenzo di medici. Hij leefde van 1449 tot 1492 en bezat een enorme macht in Florence.

1.6 Een nieuwe mindset; Met de Renaissance ontstond een hele andere mindset dan men in de tijd ervoor kende. De gedachte dat men moest gedenken te sterven (ook wel moment Mori genoemd) verdween langzamerhand en men mocht weer genieten van het leven ook wel carpe diem genoemd. Deze carpe diem gedachte resulteerde uiteindelijk in gedrag waarbij van rijkdom veel meer werd gebruik gemaakt om bijvoorbeeld spullen te kopen of feesten te geven.

*1.7 Het begin van **humanisme**;* We zien dus een enorm scala aan hernieuwde emoties en gebruiken opkomen in deze tijd wat resulteerde in een heel ander leven wat minder in het teken stond van god maar juist meer het genieten van het leven. Deze verandering uitte zich in de geboorte van het Renaissance humanisme. Deze humanistische instantie was erg gesteld op goed onderwijs doormiddel van veel literaire kennis uit de oudheid. Hiermee dacht men de mens zich beter te kunnen laten ontplooiën dan voorheen. Een van de belangrijkste Italiaanse Humanisten was Niccolò **Machiavelli**. Hij staat bekend om zijn nieuwe manier van denken die hij uitte in verschillende boeken. Zijn bekendste boek is Il principe (De vorst). Dit boek (wat overigens niet voor uitgave bedoeld was) ging over vorsten hun staat volgens Machiavelli moesten besturen.

*1.8 **Renaissance kunst**;* De humanistische werken zou ik als een prachtige kunstvorm bestempelen. Overigens is dit niet de enige kunstvorm die tot bloei is gekomen tijdens de renaissance periode. Zo kwamen er enorme veranderingen in de bouw waar men voortaan veel gebruik maakte van koepels en bogen. Ook de schilderkunst veranderde enorm met veel meer realisme maar minder symbolisme. Of dit positief of negatief is hangt denk ik af van smaak. Echter blijft de renaissancekunst een prachtig toonaangevend beeld voor de enorme omwenteling van deze periode.

1.9 *Achterblijvende politiek?*; Er was dus een enorme verandering te merken op een aantal vlakken van de samenleving. Ook zien we dat verschillende Humanisten waaronder Machiavelli zich steeds meer bezig houden met politiek en besluitvorming. De veranderingen die zijn praktijk plaatsvonden vielen echter wel enorm tegen. De lapstaat aan stadstaatjes die geen eenheid vormden bleef bestaan en de Katholieke kerk verloor vanwege verwaarlozing juist een deel van zijn macht wat misschien wel voor minder eenheid zorgde dan er al was. Het gevolg van deze verdeeldheid was dat Italië erg kwetsbaar was voor plunderingen. Een voorbeeld van zo'n plundering is de plundering van Rome die in 1527 plaatsvond.

1.10 **Savonarola** en tegenstand: Op politiek vlak was men dus geen eenheid in het vroegmoderne Italië. Dit gold ook voor de blijdschap over de rest van de recent gebeurde hernieuwingen. Zo kwam er ook veel tegenstand tegen de vernieuwingen. Een van de belangrijkste gezichten van de beweging tegen de renaissance was Girolamo Savonarola. Hij zag de opkomende kunst en vermaak als een zonde en een afleiding van het echte geloof. Savonarola kreeg veel steun van de bevolking. Hierdoor kun je zeggen dat de renaissance toch door veel mensen niet zo geliefd was als het soms lijkt. Naast veel kritiek op de renaissance te hebben had hij overigens ook veel kritiek op de Katholieke kerk. Deze kritiek kwam hem uiteindelijk duur te staan want hij werd in 1498 schuldig bevonden aan ketterij en geëxecuteerd.

1.11 Hadden de tegenstanders een punt?; Persoonlijk denk ik dat er zeker een aantal positieve ontwikkelingen tijdens de renaissance zijn geweest. Het idee dat men weer mocht genieten van het leven kreeg weer voeten in aarde en men maakte een opening voor ongekende en in mijn ogen essentiële vernieuwing.

Echter denk ik niet dat we kunnen stellen dat het een unaniem goede ontwikkeling was, zeker als we vanuit Savonarola's perspectief kijken. Zo werd men in veel opzichten materialistischer en individualistischer, wat ik beide een negatieve ontwikkeling vind.

Overigens ben ik hier wel wat hypocriet in, want als ik naar mijn spullen kijk bezit ik ook veel meer dan ik eigenlijk nodig heb en ben ik ook wel een materialist. Bent u dit als lezer ook? Maar goed, overtreffen de negatieve effecten de positieve? Dit is per persoon afhankelijk maar ik denk dat een deel van de positieve gevolgen (zoals het ontwikkelen van de mens als persoon) zo belangrijk zijn geweest dat ik durf te zeggen dat de renaissance goed was. De problemen die er door ontstaan zijn zijn overigens niet te onderschatten maar problemen oplossen zit in ons bloed! Nu nog hopen dat we ze op tijd aanpakken voor het te laat is!

Deel 2: De Renaissance buiten Italië

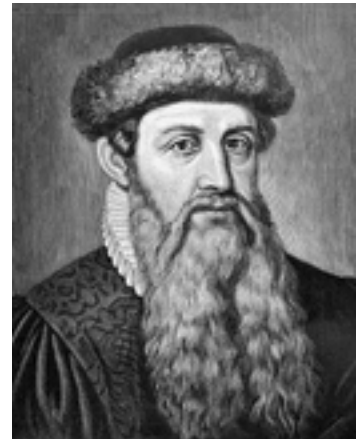
2.1 *De Renaissance buiten Italië*; In Italië was er dus een enorme culturele verandering op gang gekomen die het einde van de middeleeuwen inleidde. Echter was het Italiaanse schiereiland niet het enige gebied waar er verandering op trad. Zo was er ten noorden van de Alpen en in Spanje ook verandering merkbaar, deze “veranderingen” waren echter wel een stuk anders dan bij de renaissance die we in Italië hebben gezien. In dit hoofdstuk gaan we in op deze vaak genoemde “Noordelijke Renaissance” en de veranderingen die het met zich mee bracht.

2.2 *De totstandkoming van Noordelijke renaissance*; De **noordelijke renaissance** (die niet alleen ten noorden van Italië voorkwam maar ook in Spanje) was geen toeval. Zo was men in het noorden ook al aardig aan het opkrabbelen van de middeleeuwen en was er een welvaart gekomen met bijvoorbeeld een bloeiende handel tussen steden. Ik woon zelf in de stad Zwolle (Nederland) en mijn stad als Hanzestad is een mooi voorbeeld van de teruggekeerde handel die in mijn stad rond het begin van de 15e eeuw is opgekomen.

Misschien nog belangrijker voor Zwolle was de oprichting van de school “Het gymnasium Ceeleum” deze school werd opgericht in de 14e eeuw en naast dat de school nog bestaat wordt een van de conrectoren “Johan Cele” nog altijd geëerd in de stad met straatnamen en een klein beeldje. Deze twee opgekomen elementen namelijk de handel en de opkomst van scholen (vaak universiteiten) worden vaak door historici als mede oorzaak gegeven voor de noordelijke renaissance.

2.3 *De identiteit van de noordelijke renaissance*; De noordelijke renaissance was in veel opzichten heel anders dan de Italiaanse, zijn karakter was meer gefocust op Humanisme, Onderwijs, geloof en de wijsheden die daarbij tot stand kwamen. Zaken als materialisme en individualisme kwamen daar vrijwel niet bij kijken. Verder maakte de literatuur een enorme ontwikkeling door. Deze werken zetten veel aan het denken, zelfs vandaag nog. Deze renaissance werd geleid door een aantal interessante figuren. Deze personen gaan we bespreken in de volgende paragrafen.

2.4 *Het verhaal van Gutenberg*; Een van invloedrijke personen uit de noord Europese vroegmoderne tijd is **Johannes Gutenberg**. Hij leefde van Circa 1400 tot 1468 en werd erg bekend door zijn aanpassingen in de boekdruk kunst. Hij veranderde de druk namelijk in losse letters wat het proces veel makkelijker zou maken. Met dit proces zou uiteindelijk de wereld beroemde Gutenbergbijbel worden gemaakt. Deze bijbel zorgde er uiteindelijk voor dat de geestelijke macht zijn functie als grootste bijbel duplicator verloor en men door steeds grotere oplage in boeken steeds makkelijker aan informatie kon komen. Een gevolg van deze toename aan informatie was dat men zich over verschillende lagen van de bevolking zich makkelijker kennis kon buitmaken wat voor veel nieuwe ideeën zorgde. Of het zo ver gaat dat je Gutenberg de vader van de Noord Europese Renaissance mag noemen durf ik niet te zeggen, Maar ik denk dat je Gutenbergs invloed zeker niet mag onderschatten.

2.5 *Erasmus*; Als ik in ons eigen land kijk naar invloedrijke personen uit de vroegmoderne periode springt **Erasmus** die leefde van circa 1466 tot 1536 er snel boven uit. Hij staat bekend om zijn humanistische literaire werken waaronder lof der zotheid en het handboek van de christelijke ridder. In zijn boeken schreef hij vaak over de zo genoemde **Erasmiaanse deugden**. Dit waren waarden waar volgens hem een goed mens aan moest voldoen. Belangrijke voorbeelden van deze "deugden" zijn tolerantie en zelfkritiek.

Naast dit humanistische meesterwerk heeft hij ook bijbels vertaald naar de "landstaal" zodat ook gewone mensen dit zelf konden lezen en een beter christen konden worden. Dit laten lezen van de bijbel was een van de redenen dat hij bijbels ging vertalen, een andere reden is dat hij veel kritiek had op met name de Griekse vertalingen die volgens hem vol stonden met onwaarheden.

Hij had dus wel redelijk wat kritiek op de kerk, dit ging echter niet ten koste van zijn relaties met personen want door zijn grote kennis was hij erg bekend in Europa en had hij vele machtige contacten waaronder zelfs de Paus Leo X. Hiernaast kwam hij ook geregeld aan het hof bij de koningen van Frankrijk en Spanje. Naast deze politiek belangrijke personen had hij ook veel contact met andere intellecten waaronder ons volgende persoon genaamd Thomas More.

2.6 *Thomas More*; Het hoeft geen geheim te zijn mijn eerst geschreven boek is sterk geïnspireerd door **thomas more**. Deze man leefde van 1478 tot 1516 en staat bekend om zijn boek "Utopia". In dit boek omschreef hij een compleet nieuw soort samenleving. Het boek wordt tot op de dag van vandaag als een inspiratie voor velen gezien en wordt na 500 nog altijd veel verkocht.

2.7 *De renaissances vergeleken*: Hoewel de Noord Europese renaissance op het eerste oog misschien wel wat minder indrukwekkend dan de Italiaanse lijkt is het dat misschien wel niet. De invloed op de massa lijkt dus in eerste instantie zeker kleiner.

Echter denk ik niet dat deze renaissance minder is dan die van bij de Italianen. Dit omdat deze renaissance in mijn ogen veel minder is gericht op een individualistische en materialistische gedachte. Maar juist ging nadenken over hoe een mens zich wel hoorde te gedragen in de vorm van deugden. Deze deugden van bijvoorbeeld Erasmus vind ik persoonlijk altijd nog erg mooi.

Deel 3: De nieuwe monarchen

2.1 inleidend; in Europa was in de middeleeuwen grote politieke stabiliteit waar de bevolking erg onder leed. De zo genoemde **nieuwe monarchen** maakte deels een eind aan deze instabiliteit en leidde de nieuwe staten die de huidige basis vormen van de landen die we nu kennen in Europa. In deze paragraaf gaan we in op de vraag hoe deze politieke verandering tot stand kwam en of zij op een rechtvaardige manier hun land regeerden.

2.2 *De bakens in de duisternis*; In Europa was het middeleeuwse leven naast armoedig ook gevaarlijk. De grootste oorzaak hiervan was politieke instabiliteit, deze instabiliteit maakte het bijvoorbeeld voor plundersaars veel gemakkelijker. Landen vormden weinig tot geen eenheid, maar gelukkig kwam er een lichtpuntje aan de horizon deze mensen worden "**nieuwe monarchen**" genoemd. Deze leiders kwamen vaak voort uit oude middeleeuwse koningshuizen en kwamen op veelal op voor vrede onder de bevolking zelf. Voor een grote **gecentraliseerde** (vanuit een punt) macht was wel veel geld nodig, de nieuwe monarchen kwamen vaak aan dit geld doormiddel van belastingen. Met deze belastingen konden de monarchen huurlegers betalen waardoor er meer politieke stabiliteit kon worden bereikt. De bevolking steunde deze nieuwe regeringen veelal. Dit omdat zij bereid waren een deel van hun macht en inspraak te verruilen voor politieke stabiliteit. In Europa waren er drie grote nieuwe monarchen die deze relatieve stabiliteit aan hun bevolking boden namelijk; De Tudors, De Valois en het koningshuis van Aragon en Castilië Op deze families gaan we in in de volgende paragrafen.

2.3 de Tudors; In Engeland waren de nieuwe monarchen afkomstig uit de Tudor familie. Deze familie was aan de macht gekomen naar de zo genoemde "**war of the Roses**" waarbij de families elkaar dermate hadden verzwakt dat de Tudor familie de macht kon grijpen. De Tudor familie stelde een aantal wetten op en zette ook rechters in, deze zouden dan namens de Tudor familie rechtspreken. De Tudor familie was dankzij de stabiliteit en gerechtigheid erg populair in Engeland. En worden over het algemeen erg succesvol gezien. De eerste koning van de Tudors in de nieuwe monarchie was Henrik de 7e.

2.4 De Valois; In Frankrijk waren de Valois machthebbers. Deze nieuwe monarchen hadden op een geheel andere manier macht gekregen dan de Tudors. Zij zijn namelijk vanuit Parijs begonnen met groeien. Doormiddel van diverse oorlogen en politieke huwelijken hebben zij uiteindelijk de macht gekregen in Frankrijk. De eerste Franse nieuwe monarch was Lodewijk de 11e. Hij bouwde een groot staatsleger op en drukte opstand de kop in. Het verschil in macht met de Tudors wordt gezien als groot, een voorbeeld hiervan was de belasting die de Valois familie kon heffen. Dit was de Tudors nog niet op deze manier gelukt.

2.5 Het koningshuis van Aragon en Castilië; In Spanje zat met in een uiterst bijzonder situatie. Zo waren er twee koningshuizen namelijk die van Aragon en Castilië. De bevolking had vrij weinig eenheid en sprak zelfs verschillende talen. Toch kwam er in de middeleeuwen een aanknopingspunt voor eenheid tot stand namelijk de reconquista. Hierbij namen de Spaanse koninkrijken het op tegen de gezamenlijke vijand de moren. Naast het samen te strijde trekken was er ook nog het geloof wat de Spanjaarden onderling met elkaar verbond. Na de reconquista viel een van de pilaren van eenheid weg, echter werd door mede door het huis van Aragon en Castilië het. Katholieke geloof erbij gehaald om een gevoel van eenheid te creëren. Echter ging deze katholieke eenheid wel ten koste van de geloofsvrijheid die de Spanjaarden in de tijd hiervoor gekend hadden. Het was zelfs zo dat de vrijheid zich omzette in verschillende vervolgingen met duizenden doden als gevolg.

2.6 Stabiliteit of zelf inspraak?; De invloed van de nieuwe monarchen dendert nog steeds na in onze huidige samenleving. Echter is het volgens velen de vraag of deze invloed welkom was of niet. Het is namelijk wel zo dat de bevolking een enorm deel van zijn macht verloor. Naast de politieke macht verloor de bevolking ook een groot deel van zijn vrijheden waaronder geloofsvrijheid. Dit verliezen van de geloofsvrijheid zorgde in de voor veel conflicten met vele doden als gevolg.

Aan de andere kant is het natuurlijk wel zo dat doormiddel van de nieuwe monarchen en hun centralisatie politiek er meer eenheid met meer stabiliteit plaatsvond. Zonder deze stabiliteit was er waarschijnlijk nooit zo'n ontwikkeling in welvaart geweest zoals die de afgelopen eeuwen heeft plaatsgevonden en dus hebben de nieuwe monarchen wel degelijk een ereplekje in ons Europese hart verdient.

Deel 4: De religie oorlogen

4.1 *Inleidend*; Met de komst van de nieuwe monarchen uit de vorige paragraaf zien we een nieuwe wind door Europa waaien. Alle leiders en daarmee hun staten hadden hun eigen visie en de gedragingen en gevolgen (oorlogen) die daarbij mee kwamen. Ook gaan we vanuit verschillende perspectieven proberen te kijken of je het gedrag van deze monarchen relevant is.

Land	Max aantal joule
Duitsland	7,5
Engeland	16
Italië	7,5
Zweden	10
Frankrijk	20
Portugal	5,5
Spanje	24
Polen	16
Tsjechië	7,5

4.2 *Filips II en zijn ambities*; **Filips II** kwam in 1556 aan de macht na het aftreden van zijn vader. Hij werd koning van Spanje met de daarbij horende koloniën, daarnaast kreeg hij ook de Habsburgse bezittingen. Deze waren geplaatst in delen van Milaan, Napels, Sicilië, Bourgondië en ook Nederland.

Wanneer we kijken naar de persoonlijkheid van Philips II valt gelijk zijn bedrevenheid met het katholieke geloof op. Deze bedrevenheid zorgde al snel voor een grote afkeer tegen het pas gekomen protestantse geloof. Deze afkeer leidde uiteindelijk tot veel inmenging van Spanje in de zogenaamde religie oorlogen. Dit omdat hij Spanje als een soort Katholiek gidsland zag die zijn geloof hoe dan ook moest verdedigen.

Philips II was dus erg vroom, dit was echter niet zijn enige eigenschap. Hij wordt in verschillende boeken namelijk ook als erg hardwerkend neergezet, dit om zijn land zo welvarend mogelijk te maken. Deze laatste positieve eigenschappen horen we vaak niet in de Nederlandse geschiedenisboeken waar Philips II vaak als een erg onderdrukkend, extreem gelovig en ronduit slechte man wordt neergezet. Maar zijn al onze bevindingen

over hem dan onterecht? Om dat te weten te komen duiken we in op de Nederlandse opstand.

4.3 De Nederlandse opstand; Ons Nederland bestond in de het midden van de 16e eeuw uit 17 provincies. Deze waren in de loop van de eeuwen eigendom geworden van de hertogen van Bourgondië. Dit gebeurde meestal doormiddel van verovering, Huwelijken of

giften. Er wordt vaak gezegd dat de Nederlands en Belgische gebieden eigenlijk geen gezamenlijke identiteit hadden erop na dat ze allemaal bezit waren van Filips II. Of dit nog steeds te merken is laat ik aan u als lezer over.

Toen Filips II aan de macht was gekomen ontstonden er een aantal problemen. De Nederlanders zagen hem namelijk niet als een Nederlandse heerser en ook ons Protestantisme botste erg met Philips Katholicisme. Toen er in 1560 ook nog eens extra troepen werden gestuurd werd de maat langzaam bij beetje vol.

De **smeekbede der edelen** van 1566 wordt als een van de belangrijkste directe aanleidingen van de opstand gezien. Hierin vroegen de edelen of Filips II zijn inquisitie niet in de Nederlanden in te stellen. Toen dit geweigerd kwam er een groot deel van het volk in opstand in de vorm van de beeldenstorm. Toen Filips II hoorde van de beeldenstorm was hij woedend en hij stuurde hertog Alva met 20.000 Soldaten naar Nederland. Dit bleek alleen maar olie op het vuur te gooien en er ontstond een enorm haat verschil tegenover Spanje. Dit gevoel was zo sterk dat de 17 provincies die altijd al veel verschillen hadden hun handen in een te steken en de strijd aan te gaan tegen het Spaanse rijk.

4.4 Kunnen we nu meer zeggen over Filips II?; Ik denk dat we nu twee kanten van het verhaal over Filips hebben gezien. Natuurlijk heeft hij meerdere kanten maar wat mij bovenal opvalt is dat hij zeer toegewijd is en daar enorm veel voor over heeft om het te bereiken wat hij wil. Van dit toegewijd zijn dacht ik altijd dat het een goede eigenschap was, echter laat Filips II met zijn toegewijde en hardwerkende gedrag zien dat er ook nadelen aan kunnen kleven. Deze nadelen waren namelijk dat hij zo toegewijd was aan het katholieke dat hij een gruwelijke afkeer kreeg voor andere geloven dat hij bereid was om verschrikkelijke dingen te doen. Dit is een mooi voorbeeld dat te toegewijd zijn misschien wel nog erger is dan totaal niet toegewijd zijn.

4.5 Engeland doet mee; In eerste instantie werd de republiek niet gesteund door het verenigd koninkrijk. Want hoewel Elizabeth het op veel punten wel eens was met de 17 provincies zat de Katholieke Mary Steward (koningin der schotten) nog in de weg. Uiteindelijk werd zij gevangengenomen en kon Elizabeth de republiek steunen. Hierdoor werd in 1588 de **Spaanse armada** die bestond uit 130 schepen en 30.000 man **verslagen** wat een grote gevolgen had voor de oorlog. Zonder deze inmenging had onze historie er heel anders kunnen uitzien. De Engelse inmenging was een van de vele oorzaken waardoor

de kleine republiek het grote Spaanse rijk kon verslaan. Een andere reden is de 30 jarige oorlog.

4.6 Het ontstaan van de 30 jarige oorlog; Na de **vrede van Augsburg** in 1555 wonnen de Lutheranen en calvinisten veel terrein in de Duitse vorstendommen. Om hun positie sterk te houden begonnen ze samen te werken. Om een soort machtsbalans te creëren deden de katholieken dit ook, deze werden gesteund door het machtige Spaanse rijk. Ondertussen liep het twaalfjarig bestand af (1609-1621) en de Spanjaarden namen de gebieden in

4.7 Het verloop van de 30 jarige oorlog; **De 30 jarige oorlog** delen we op in 4 fases, namelijk die van de Bohemen, de Denen, de Zweedse en de Zweeds Franse fase. De eerste ook wel Boheemse opstand genoemd startte spectaculair met het door het raam gooien van de vertegenwoordigers van keizer Ferdinand II, deze raakten overigens slechts gewond. Hierna kwam er een keurvorst genaamd Fredrik V aan de macht. De vervanging van de koning zorgde voor de nodige onrust in de regio. Deze eindigde uiteindelijk met de slag op de witte berg. Hier werden de Bohemen verslagen en verplaatste het oorlog zich weer meer naar het Rijnland waar de tweede fase aanbrak. De tweede fase speelde zich dus meer in het westen af tussen 1625 en 1629. Deze ook wel Deense fase genoemd had een iets andere aard. Zo wordt er vaak gezegd dat de Deense vorst er meer op uit was om diverse bisdommen bij zijn rijk te voegen. Religie speelde dus minder een rol maar waar gebieden dreigen ingenomen te worden door protestanten grijpen katholieken in. Dit deed keizer Ferdinand II die de Denen met zijn privéleger versloeg. De derde fase ook wel de Zweedse fase genoemd liep van 1630 tot 1635. Deze ontstond door de contrareformatie die mede door Ferdinands veroveringen veel voeten in de aarde kreeg. Dit zorgde niet alleen voor meer aanhang binnen de katholieke staten maar ook voor meer verdeeldheid binnen de protestantse (lutherse) staten. Dit alarmeerde de protestantse landen waarvan Frankrijk en Zweden het meest belangrijk waren. Zweden trok namelijk ten strijde tegen de katholieken en hoewel Frankrijk niet direct op het slagveld mee deed kregen zij wel een grote rol. De Fransen steunden de Zweden namelijk met veel financiële hulp. Naast de financiële hulp hielpen de Fransen de Zweden ook met diplomatische hulp, deze diplomaten probeerde veel van de onvrede over Filips II (die volgens velen te veel macht naar zich toe trok) te gebruiken om de desbetreffende staten te laten wisselen van kant. De oorlog verliep goed voor de Zweden, zij boekte mede door hun moderne leger en goede tactiek veel overwinningen al stierf hun leider wel. De oorlog eindigde nadat de keizer een eddict heriep waardoor alle gesecculariseerde eigendommen werden teruggegeven aan de kerk, hierdoor leek het erop dat het einde van de religie oorlogen was bereikt. Dit was echter niet zo want want Richelieu besloot de Zweden in een directe vorm te gaan helpen in de religie oorlog die overigens lang niet meer alleen om religie ging. Het was namelijk een groot internationaal conflict geworden met ook vele politieke geschillen die in de lapdeken aan Duitse staatjes werd uitgevochten. Uiteindelijk was vrijwel iedereen het vechten beu en begonnen er vredesbesprekingen. Uit deze besprekingen kwam de vrede van Westfalen die een eind maakte aan de schermutselingen die nu inmiddels ongeveer 30 jaar hadden geduurd.

4.8 De vrede van Westfalen; In 1648 werd de vrede van Westfalen getekend. De vrede van Westfalen was niet een vrede. Het waren namelijk meerdere verdragen die een eind

maakte aan de 30 jarige oorlog en daarnaast ook aan de 80 jarige oorlog tussen de Zeven verenigde Nederlanden en het Spaanse rijk. De belangrijkste steden waarin deze vrede's verdragen werden besproken waren Osnabruck en Munster waar ze in 1644 begonnen. Het duurde dus ongeveer 4 jaar voor de vrede werd getekend. Dit duurde zo lang omdat alle partijen nog altijd aan het vechten waren en zij hun eisen continu aanpasten na resultaten op het slagveld. Overigens is de oorlog tussen Spanje en Frankrijk hier niet geëindigd, zij bleven in oorlog tot 1659. De verdragen hadden naast directe vrede een aantal gevolgen. Zo kreeg iedere Duitse staat nu het recht om te kiezen welk geloof ze wilde handhaven en werden de zeven provincies en Zwitserland onafhankelijk.

5: De (contra)reformatie

5.1 Inleidend; In de middeleeuwen had de kerk enorme macht die de kerk groot maakte. Tegenover deze macht stond echter wel steeds verder groeiende kritiek. Deze kritiek leidde er uiteindelijk toe dat de kerk zich splitste in een gebeurtenis die we vandaag "de reformatie" noemen. In deze paragraaf gaan we in op de vraag hoe de splitsing van de kerk ontstond en of deze terecht te noemen is. Aan de andere kant gaan wij ook in op de contrareformatie, deze soort reformatie gaat over de veranderingen van de Katholieke kerk in de 16e eeuw.

5.2 De kerk voor de reformatie; De middeleeuwse kerk was een wereld anders van dat hij nu is. Zo was de kerk volgens vele van zijn geloof afgedwaald en had machtsbelustheid en corruptie plaatsgenomen op de plek waar ooit de heilige Petrus had gezeten. Toen de middeleeuwen tegen het einde aanliepen kwamen de zogenaamde renaissance pauzen aan de macht. Met deze werd het er ook niet beter op. Vanuit dat slechte bestuur ontstonden vele maatregelen waar de huidige kerken vaak schande over spreken, de bekendste van deze maatregelen was misschien wel de **handel in aflaten**. Deze worden vaak als corrupte papiertjes gezien waaraan de kerk en zijn mensen in dienst geld verdiende. Maar is dit ook wel zo? Over geloofskwesties durf ik niet heel diep in te gaan want ik kan mij dat niet meer voorstellen. Toch denk ik dat wanneer er een god zou bestaan hij zeker blij zou zijn met extra geld voor zijn kerk en dat we de aflaten soms iets te wreed neerzetten. Dit ook omdat de prijs van aflaten werden afgestemd op hoe welvarend je was.

5.3 **Luther en de reformatie**; Men was dus erg ontevreden over hoe de geestelijkheid zich in der tijd gedroeg. Het geloof moest dus veranderen. Dit is waar een aantal belangrijke historische figuren opduiken. Een van de personen die grote kritiek kreeg op de kerk was Maarten Luther, hij was een Duitse monnik die zich tot zijn veertigste levensjaar sterk verbonden voelde met de katholieke kerk. Echter sloeg deze lof om in haat nadat hij in de heilige stad Rome was geweest, deze stad noemde hij later ook wel "zetel van de duivel". Hij zag hoe ver de **Katholieke kerk** was verdwaald van zijn originele intentie en ondernam actie. Zo kwam hij op 31 oktober 1517 met 95 stellingen die hij volgens verhalen aan de deur van de kerk in Wittenberg (Duitsland) vastmaakte. Deze stellingen waren vooral gericht op de aflat verkoop waar de Katholieke kerk ten tijde van Luther veelvuldig aan deed. Luther was hierop tegen want hij dacht dat zonden afgekocht konden worden door berouw te tonen inplaats van een geldbedrag aan de kerk te geven. De Katholieke werd na enkele confrontaties ernstig beledigd door Luther en maakte van hem een Ketter. De kerk ergerde zich namelijk aan een aantal punten van Luther, het belangrijkste punt was dat Luther geen autoriteit zag in de paus en het kerkelijke systeem wat er omheen zat. Vanaf 1519 begon Luther in grote getallen mensen voor zich te winnen, deze mensen die in de "ware" bijbel gingen geloven werden later protestanten genoemd. Dit nieuwe Protestantse geloof was op een aantal punten verschillend met het Katholieke geloof, zo was het aantal sacramenten teruggebracht van 7 naar twee en werden de paus, kardinalen en bisschoppen niet meer als goddelijk gezien.

5.4 **Calvijns visie**; Luther was niet de enige met grote kritiek op de kerk. Een ander groot hervormer werd **Johannes Calvin** genoemd. Deze man leefde van 1509 tot 1564 en was naast priester ook advocaat en bezat door vele studies veel humanistische kennis. Calvin wilde de kerk veranderen maar verschilt op vele punten met Luther, zo heeft hij ten eerste zijn werken bedoeld voor de hele wereld inplaats van Europa. Verder wil Calvin net als Luther dat er een opschudding komt in het christelijke geloof, in de manier waarop dat gebeurt zijn er echter wel grote verschillen met Luther. Zo lijkt Calvijns karakter veel minder rebels en zijn er een heel aantal inhoudelijke verschillen.

Een van de grote verschillen was de manier waarop je in de hemel zou belanden. Volgens Calvin stond dit namelijk al vast bij je geboorte en had je levensloop hier weinig invloed op. Een ander punt van verschil is de manier waarop de kerk bestuurd moest worden. Volgens Calvin moest dit gebeuren via de kerkenraad terwijl Luther wou dat het via de bisschoppen ging. Feit is wel dat beide de pauselijke functie erg in twijfel trokken. Calvin kreeg vele volgers, zij worden ook wel calvinisten genoemd. Ook in Nederland kwamen in de loop der tijd veel Calvinisten terecht, hierdoor calvinistische cultuur die gekenmerkt wordt door soberheid en rechtlijnigheid misschien nog steeds wel een van de belangrijkste kenmerken van de Nederlandse cultuur (Indien deze bestaat).

5.5 Het nieuwe geloof en de politiek; zoals we al in de vorige hoofdstukken hebben gelezen ontstonden er mede door dit nieuwe geloof veel conflicten. Deze conflicten waren eerst vooral tussen enkele personen (bijvoorbeeld bij Luther) maar groeiden toen het protestantse

geloof meer volgelingen kreeg. Deze schermutselingen duurde ongeveer 40 jaar met als hoogtepunt de **schmalkandische oorlog** 1546-1547 waarbij een aantal protestantse vorsten (de schmalkandische bond) het opnamen tegen Karel V. Deze schermutselingen duurde tot aan de **vrede van Augsburg** in 1555. In dit verdrag stond dat landeigenaren in staat werden gesteld te kiezen voor hun eigen geloof. Het gewone volk had dus geen invloed en moest volgen. Overigens heeft dit verdrag het niet heel lang volgehouden. Te zien in de religie oorlogen uit de vorige paragraaf.

5.5 De contrareformatie; Alle kritiek ging de katholieke kerk niet in de koude kleren zitten. De kerk gaf als antwoord de contrarevolutie, door deze katholieke herziening kwamen er een aantal nieuwe gebruiken tot stand binnen de katholieke kerk. Naast de nieuwe gebruiken was het ook een reactie op de pas opgekomen protestantse kerk die voor veel concurrentie zorgde.

Deze verandering gebeurde voor een groot deel via de concilie van Trente. Tijdens deze vergaderingen lopend tussen 1545 en 1563 werden 126 nieuwe stellingen ondertekend die weer voor een veel puurder en reiner geloof moesten zorgen.

5.6 Het katholieke verzet; Met de 126 stellingen veranderde er veel binnen de katholieke kerk. Een van de gevolgen was dat het katholieke geloof zich een stuk minder met de wereldlijke macht bezig ging houden.

Naast deze vrij vredelievende hervormingen ontstond ook nog de **inquisitie**. Deze hervormingen wordt tot op de dag van vandaag nog met veel gruwel over gesproken. Deze door de katholieken ingestelde rechtbank hield zich bezig met de opsporing en vervolging van Kettters en deed dat op een brute wijze. Overigens staat het aantal slachtoffers van de inquisitie nog altijd ter discussie.

5.6 De haat terecht?; De splitsing van de kerk heeft tot een enorm aantal doden geleid in de vroegmoderne tijd. Is het alles dan nog wel waard geweest? Ik denk zeker dat er wel wat voor te voelen is voor de onvrede en haat tegenover de renaissance pausen, dit omdat zij zich voor een paus denk ik te weinig bezig hielden met het daadwerkelijke geloof en zich te veel stortte op de zogenoemde wereldlijke zaken. Hierdoor kan ik mij goed vinden in de woede van Luther en zijn volgers. Of de radicaliteit van de aanpak rechtvaardig is vind ik een heel ander verhaal maar ik denk dat deze rechtvaardigheid wel het geval is. de paus en het katholieke geloof zich toch niks of weinig zou aantrekken van kritiek en vaak zelfs agressief reageerden op kritiek. Ik vind wat Luther gedaan heeft dan ook wel zeer moedig te noemen.

5.7 Zijn deze gevolgen ook goed geweest?; Ik dus dat een radicale splitsing misschien wel niet voorkomen had kunnen worden maar heeft deze ook goede gevolgen gehad?. Aller eerst krijg ik zelf krijg het idee dat de katholieke kerk na de reformatie is wakker geschrokken. Dat aan het denken zetten vind ik een erg positief gevolg van de reformatie, dit kan ik echter niet zeggen van de doden en jaren lange conflicten die de reformatie met zich mee bracht. Maar heiligt het doel niet de middelen? Dit verschilt denk ik per persoon plaats en tijd, maar wanneer ik zie dat de strijd misschien wel tot aan de Nederlandse

verzuiling heeft geduurd ga ik toch twijfelen of bijna 500 jaar conflict alles waard is geweest, zeker als ongelovige.

5.8 Hoe geloofwaardig is een hervormende kerk?; We zien dus naast de splitsing van de kerk ook hervormingen aan de Katholieke kant. Deze veranderingen in het geloof zijn niet eenmalig, ze veranderen namelijk continu. Hoe serieus kan je de kerk dan nog nemen? Over 50 jaar kunnen ze immers iets heel anders zeggen dan nu terwijl de boodschap van een god denk ik gewoon hetzelfde is gebleven.

Voor ik aan mijn betoog begin wil ik eerst duidelijk maken dat ik niet christelijk ben, echter vind ik veel van de huidige christelijke waarden zoals naasten liefde wel erg mooi.

De christelijke waarde veranderen continu en zeker in een tijd dat de kerken leeglopen worden ze erg versoepeld om instroom makkelijker te maken. Zo wordt het homo huwelijk door veel kerken in Nederland geaccepteerd. 100 jaar geleden was dit nog niet zo, verre van zelfs en werd er veel gehoor gegeven aan de stukken in bijvoorbeeld Leviticus 20.13 waarin staat "Wanneer ook een man bij een manspersoon zal gelegen hebben, met vrouwelijke bijligging, zij hebben beiden een gruwel gedaan; zij zullen zekerlijk gedood worden; hun bloed is op hen!" Maar zoals ik al zei denk ik niet dat god zelf anders is gaan denken? Dit is een van de grote redenen dat ik veel van de christelijke waarden naast dat sommige mooi zijn ze niet serieus kan nemen.

Deel 6: Ontdekkingsreizen

4.1 *Inleidend*; De **ontdekkingsreizen** spreken veel tot onze verbeelding, ver weg gaan naar onbekende gebieden niet wetend wat je tegen komt om speciale goederen te halen om vervolgens door te verkopen. Deze onschuldig avontuurlijke gedachte had echter wel vele nare gevolgen waar we tot op de dag van vandaag vaak aan worden herinnert. In deze paragraaf gaan we in op hoe dit historisch verschijnsel tot Stand kwam en of de manier waarop we nu terug kijken terecht is.

4.2 *De opening naar het westen*; In de middeleeuwen werd de Atlantische oceaan door velen als een soort muur gezien. Wie er te ver op ging nam enorme risico (overigens zijn de vikingen er waarschijnlijk ook over gestoken). Naarmate de middeleeuwen voorbij gingen dachten de mensen steeds meer na over deze Atlantische muur. En volgens sommigen bestond deze niet eens maar kwam je uit in Indië. Een van deze denkers was Christopher Columbus. Hij was een aanhanger van de theorie dat de aarde rond was, hij wist echter niet dat er nog een heel continent tussen zat dat we nu kennen als Amerika.

Dit continent werd bereikt op 12 oktober 1492. Deze ontdekking was slechts het begin van een periode transatlantische ontdekkingen, handel, onderdrukking en slavernij.

4.3 *de kolonisatie van Amerika*; in 1492 ontdekte **Columbus** dus Amerika, hij zelf heeft nooit geweten dat dit een continent was. Hij dacht dat hij in het westen van India was aangekomen en gaf de bevolking ook de naam indianen. Bij de terugkomst werd hij hartelijk onthaald door **Koningin Isabella** van Spanje. Vervolgens kwam er een tweede expeditie met zeventien schepen en 1500 man. Columbus zelf bleef tot aan zijn dood in 1506 de (wat hij dacht) weg naar het oosten verkennen. Hij kwam er dus nooit achter dat hij een heel nieuw continent had ontdekt. Dit veranderde met de komst van **Amerigo Vespucci**,

de persoon waar Amerika naar vernoemd is. Vespucci was net als Columbus een ontdekkingsreiziger. Hij ontdekte dat het Amerikaanse land niet verbonden was met het Aziatische vaste land en dus een heel nieuw continent was. Dit idee dat er een enorm nieuw land open lag wekte de interesse van allerlei groepen. Ten eerste had je het Spaanse koninkrijk zelf, deze zagen vooral handel, goud en zilver in de gebieden. Overigens was Portugal ook erg geïnteresseerd maar kon niet mee doen, dit kwam omdat zij het **verdrag van Tordesillas** hadden getekend. Dit verdrag verdeelde als het ware de wereld op in gebieden die het Spaanse rijk mocht veroveren en die het Portugese rijk overzee met het Spaanse, dit was een verdeling tussen west (**Spaanse rijk overzee**) en oost (**Portugese rijk over zee**) mocht veroveren.

Naast de wereldlijke Spaanse macht was het volgens de geestelijke macht ook een belangrijke ontdekking. Hierdoor was er namelijk een heel nieuw continent vol ongelovigen die konden worden gekerstend.

De Spaanse kroon voerde de grootste toevoer van Europese mensen aan naar de nieuwe wereld, onder de Spaanse toevoer komen we ook de vaak genoemde **conquistadores** tegen. Zij waren op zoek naar gebied om te veroveren en het zou niet lang duren voor er grote conflicten ontstonden met de lokale bevolking. Deze conflicten waren al bezig sinds de aankomst van Columbus maar bereikten een nieuw punt toen Hernan Cortes een bloedige oorlog leidde tegen de **Azteken** (een Amerikaans volk dat leefde in Mexico). De bevolking die de oorlog overleefde werden veelal gedwongen tot slavernij. De kerk probeerde de Amerikaanse bevolking te beschermen, dit lukte deels want door het verminderde aantal Amerikaanse slaven werden slaven werden de slaven voortaan vooral uit Afrika gehaald. Deze ontwikkeling leidde ertoe dat er in de komende driehonderd jaar meer dan 12,5 miljoen Afrikaanse slaven naar het westen zijn versleept. Deze ontwikkeling leidt ertoe dat deze periode wordt gezien als een zwarte bladzijde in de Europese geschiedenis maar is deze terecht? En hoe moeten wij hiermee omgaan?

4.4 Terecht schuldgevoel over het westen?; De ontdekking van Amerika was een enorme gebeurtenis in de geschiedenis die veel moed nodig had van Columbus en zijn mannen, echter heeft deze moed en vastberadenheid om in hun ogen "iets goeds" te doen er toe geleid dat de lokale bevolking extreem veel last had van deze in hun ogen buitenaardse blanke wezens. Zo waren ziektes een groot deel van de zogenoemde **columbiaanse uitwisseling** (een uitwisseling van producten, vee en ziekten tussen Amerika en Europa), Naast de nieuwe ziektes was er ook veel geweld tegen de inheemse bevolking. Moeten we ons dan schuldig voelen over deze periode van kolonisatie en onderdrukking die het westen heeft voortgebracht?

Ik denk dat vrijwel iedereen het er over eens is dat wij als Nederland samen met de andere Europese landen niet correct hebben gehandeld. Waar ik echter wel moeite mee heb is het moeten aanbieden van een excuus, dit omdat de huidig levende westerlingen geen invloed hebben gehad op het verleden. We kunnen het dus niet goedpraten maar hoeven dus ook niet ons excuus aan te bieden, wat moeten we dan wel doen? Ik en (ik denk) de meeste Nederlanders vinden de gebeurtenissen dus vreselijk maar dat betekend niet dat we ervan weg moeten kijken. Sterker nog ik denk dat dit een belangrijke gebeurtenis is waar mensen via instanties als scholen goed over geïnformeerd moeten worden. Op deze manier worden de slachtoffers niet vergeten en zijn deze miljoenen doden niet voor niets geweest want er is een wijze les uit te halen. Leerlingen komen hierdoor namelijk erachter dat wij als

Nederlanders vanwege onze vastberadenheid tot verschrikkelijke gruweldaden in staat zijn. Deze lessen hierover scheppen naast empathie voor mensen die een koloniaal verleden hebben ook een soort gedachte van dat (blinde) vastberadenheid gekoppeld kan worden aan problemen voor anderen. Hopelijk zou dit de ogen van veel vastberaden mensen openen zodat er wordt ingezien dat ook zij andere door hun vastberadenheid tot last kunnen zijn.

4.6 De weg naar het oosten; De handel met het oosten bestond al duizenden jaren, een mooi voorbeeld hiervan is de zijden route. Door ontwikkelingen in scheepsbouw in de 15e eeuw en door de uitvinding van het kompas kwamen schepen steeds verder. Toen de Portugezen ontdekten dat een sterke westerwind hun reis een goede terugreis kon geven was het hek van de dam en gingen ze beginnen met de ontdekkingsreizen richting het oosten.

Een van de gevolgen hiervan was dat **Vasco da Gama** in 1498 om Afrika heen zeilde en het westen van India bereikte. Dit opende enorme mogelijkheden voor handel. Op deze manier hoefde de handel niet via het land waar veel gevaar van bijvoorbeeld rovers constant op de loer lag, bovendien konden schepen grotere hoeveelheden vervoeren. De Portugezen waren erg succesvol in het oosten en richtte vele **handelskoloniën** op waaronder Goa in India. In deze gebieden hadden zij veel invloed, zo werd het ook nu ook in het oosten het christelijke geloof in rap tempo verspreid.

Naast Portugal deed ook Nederland deed goed mee aan de handel in het oosten. Wij hadden namelijk de **VOC** opgericht dat in 1602 een aandelen bedrijf werd waarbij mensen uit vrijwel alle klassen (mits ze genoeg geld hadden) aandelen van konden kopen. Naast de vele handelskoloniën bezat ging ons land net als vele andere Europese grootheden steeds meer **vestingskoloniën** bouwen. Deze zorgden er vaak voor dat de Europeanen beter grip op de handel konden krijgen door het meer kunnen uitoefenen van politieke macht. Hierdoor gingen de Europeanen ook in het oosten een grote militaire rol spelen met alle gevolgen van dien.

Ook in het oosten kunnen we zeggen dat de Europese expansie weinig goeds voor de lokale bevolking betekende. Want hoewel er minder ziektes van Europeaan op Azië werden overgedragen gedroegen de Europeanen zich vaak erg wreed tegenover de lokale bevolking. Dit werd

4.7 Mogen we dan wel trots zijn op iets?; Na de opening van de oceanen lijkt het soms alsof Nederland het verkeerde pad is op gegaan. En er valt zeker een enorme lading kritiek te geven aan ons Koloniale verleden. Echter moeten we ons niet te slecht voelen op deze ontdekkingen waar wij niks mee te maken hebben. Mogen we dan wel trots zijn op deze gebeurtenissen waarin ons land zijn dominantie toonde?

Als we naar de andere van het verhaal kijken van of je trots mag zijn op iets waar je zelf niks aan bijgedragen hebt mogen we denk ik ook niet trots zijn op onze Koloniale geschiedenis en de verhalen die daarbij horen. De koloniale periode mag dus ook niet de andere kant op gaan en moet centraal blijven. Zo kunnen we hoop ik de gruwelen en verhalen door een objectievere bril bekijken en zonder hoog oplopende emotionele uitbarstingen onze lessen eruit kunnen trekken.

Deel 7: De opkomst van handel en de wereldeconomie

5.1 *Inleidend*; Als we kijken naar onze huidige economie is er een wereld van verschil met die van de middeleeuwen. Het punt waar de economie dichterbij de onze kwam waren in de zestiende en zeventiende eeuw. Deze verandering werd ook wel de commerciële revolutie genoemd. Deze revolutie had overigens niet alleen te maken met de opkomende overzeese handel maar ook met interne factoren van Europa. In deze paragraaf gaan we in op hoe deze opkomst van handel en de wereldeconomie tot stand kwam en wat de positieve en negatieve gevolgen zijn van deze ontwikkeling.

5.2 De middeleeuwse **gilde economie**; In de middeleeuwen is de economie veelal als lokaal en kleinschalig te omschrijven. Boeren verkochten vaak de opbrengst binnen hun eigen gemeenschap en vakkli produceerden vrijwel alleen voor hun eigen dorp. Deze economie noemen we ook wel een **gilde economie**.

De bedrijven in zo'n **gilde economie** hebben naast het kenmerk erg lokaal te zijn ook nog een aantal andere kenmerken, zo werd de productie gebaseerd op de vraag die er naar het desbetreffende product en werd dus op bestelling gemaakt. Het voordeel van deze productie was dat er minder verspilling was. Aan de andere kant bestond hierdoor wel het nadeel van langere wachttijden op producten. Er werd dus lokaal op bestelling gemaakt, hierdoor was de productie veel kleiner en hoefde de ambachtsman meestal ook niet in een fabriek te werken maar kon hij dat bij zijn eigen huis doen. Er was dus veel **huisnijverheid**. De ambachtsmannen hadden vaak niet veel geld maar indien hij wat werd en mensen kon inhuren om voor hem te werken kende hij deze mensen ook vaak persoonlijk wat zorgde voor een hele andere verhouding tussen werknemer en werkgever.

De handel die zich in de stad plaatsvond stond vaak onder de bescherming van de stad zelf, hierdoor was er weinig concurrentie waardoor men minder werd gepusht een beter product te produceren waardoor er in veel mindere mate innovatie in producten was.

5.3 De groei; Europa had in de 17e eeuw de eeuwen ervoor grote economische en sociale veranderingen doorstaan. Hierdoor was de bevolking economisch welvarender geworden en was de populatie met ruim 20 miljoen man gegroeid naar ongeveer 108 miljoen inwoners. Deze groei was echter niet overal te merken, zo werden de steden sneller groter maar bleven de dorpen vaak achter in het aantal bewoners. Deze bevolkingsgroei is een van de punten die invloed heeft gehad op het verschijnselen wat we de **commerciële revolutie** noemen, hetgeen we bespreken in de volgende paragraaf.

5.4 Het geld en de mogelijkheden; Een anders belangrijke verandering die zich door de eeuwen ontwikkelde was een kleine prijsstijging. Deze stijging had een aantal redenen. De eerste hiervan is de eerder besproken populatiegroei, door deze stijging had men meer voedsel nodig. Dit extra voedsel moest ergens vandaan worden gehaald en men ging minder vruchtbaar land opzoeken om toch wat te kunnen verbouwen. Dit lukte maar er moest wel extra moeite in worden gestoken. En extra moeite kostte extra geld.

Een andere reden van prijsstijgingen was het extra aantal geld dat in omloop was. Dit extra geld kon worden gemaakt van het zilver en goud dat in de nieuw ontdekte gebieden van Amerika kon worden gevonden. Het gevolg van meer geld in omloop zorgt voor een grotere bereidheid om te betalen waardoor handelaren meer geld konden vragen.

De nieuwe groei in geld en populatie zorgde voor veel mogelijkheden voor handelaren en regeringen die niet alleen meer geld konden vragen maar ook meer klanten hadden. Naast handelaren kregen ook regeringen meer geld binnen door meer belasting. Veel regeringen investeerden hun geld in legers waar aan getwijfeld kan worden of dit goed of slecht is.

5.5 De veranderingen in de handel; In de eerder besproken gilde economie zien we dus dat er in verhouding enorm veel lokaal werd geproduceerd en geconsumeerd. Dit veranderde toen de handelsgebieden groter werden. Hierdoor werd de handel steeds vaker over een langere afstand gedaan. Het gevolg was dat er grotere producenten konden komen. Deze producenten of bedrijven waren door hun grotere handelsgebied ook veel groter en hadden dus ook hele andere kenmerken dan de kleine bedrijven binnen de gilde economie. Overigens is de eerder besproken medici familie een van de eerste grote spelers in deze nieuwe soort economie die mee konden doen door hun grote kapitale bezittingen. Misschien wel nog kenmerkender voor de deze nieuwe economie ook wel het handelskapitalisme genoemd was de Duitse Fugger familie. Deze familie begon in 1368 in met zijn kledingproductie maar gingen al snel diverse extra producten zoals kruiden en zijde verhandelen. Met de winst die ze daarmee maakten kochten ze extra handelsgoederen maar ook bedrijven waaronder mijnen. Ook investeerden ze in de nieuw opgekomen handelsroutes van de Portugezen om zo aan extra producten te komen. Ze maakten erg veel winst, zelfs zoveel dat ze ook geld gingen lenen aan hogere instanties waaronder de pausen.

7.6 *De opkomende fabrieken*; We zien dus een aantal veranderingen in de vorige alinea's. Deze veranderingen waren echter vaak nog weinig aanwezig op het platteland totdat de fabrieken eind 18e eeuw opkwamen. De veranderingen die met deze nieuwe fabrieken opkwamen waren gigantisch en we zien een enorm verschil met de gilde economieën. Zo was de productie hierdoor een stuk grootschaliger en niet op bestelling. Er werd dus meer gemaakt en zo konden goede bedrijven veel geld maken, wanneer er bij deze grootschaligere verkoop niet lukte kwam het bedrijf echter wel in de problemen. Er was op deze manier meer risico maar wel met kans op enorme winst. Ook in arbeidsomgeving zelf was grote verandering te merken. Zo waren er een stuk meer werkgevers per bedrijf en stonden de Werkgever en werknemer een stuk verder uit elkaar dan voorheen. Om even terug te gaan naar de vroegmoderne tijd.

7.7 **Handels Kapitalisme** zonder fabrieken; In de vorige paragraaf hebben we dus besproken hoe deze grote bedrijven eruit zagen en wat voor invloed ze hadden. Ook hebben we aan het begin gezegd dat deze grote bedrijven op selectieve plekken zich plaatsvonden (bijna altijd steden).

Veel van deze kapitalistische bedrijven in deze tijd waren namelijk al een te grote onderneming voor de ambachtsmannen die er simpelweg niet genoeg geld voor hadden om te investeren. Mooie voorbeelden van deze te dure industrieën waren mijnbouw en het produceren van boeken. Ook zien we dat met de komst van nieuwe monarchen met een groot staatsleger veel wapens nodig zijn. Deze vraag naar wapens voor een imperiaal leger was niet te beantwoorden door de kleine gilden en dus moesten ze wel per fabriek gemaakt worden.

7.8 Het mercantilisme; Naast het Opkomende kapitalisme zien we ook de opkomst van het **mercantilisme**. Deze economische stroming was van een hele andere aard en draaide er vooral om dat het desbetreffende land als staat op zich grote kapitalen ging bezitten. Deze kapitalen waren eerst vooral in goud en zilver maar werden gedurende de vroegmoderne tijd steeds algemener.

Er waren een aantal gevolgen van dit streven naar veel kapitaal binnen de staat, zo kwamen er veel nationale wetten over bijvoorbeeld handel. Een van de mooiste voorbeelden vindt ik de bevordering van export en het belemmeren van import.

7.9 Mercantilisme Achterhaald?; Het mercantilisme is volgens vele achterhaald door **Adam Smith** en David Hume, deze stelden dat met de groei van binnenkomst van een bepaald aantal goederen er niet altijd meer winst kon worden gehaald. Dit omdat door meer aanbod de prijs per product zou gaan dalen. Eerst kregen hun ideeën niet veel voeten in aarde maar omstreeks 1776 nadat Adam Smith zijn boek "The wealth of nations" had uitgebracht groeide het verzet tegen het mercantilisme sterker. Er heerst overigens ook onder historici nog altijd een discussie wat de precieze reden was van het uitsterven van het mercantilisme.

Zelfs de vraag of het mercantilisme helemaal is uitgestorven is nog discussie over. Maar met het wederkomen van handelsprotectionisme in bijvoorbeeld China en Amerika van de laatste jaren denk ik dat het kamp wat zegt dat mercantilisme nog bestaat steeds sterkere voeten in aarde krijgt.

7.10 **Commerciële revolutie** een wenselijke ontwikkeling?; De commerciële revolutie was misschien wel iets wat moest gebeuren om de groeiende bevolking van zijn producten te kunnen voorzien. Naast de noodzaak bracht het ook nog een aantal voordelen met zich mee zoals meer innovatie. Echter vind ik ook dat we onze roze bril van het vernieuwingsoptimisme moeten afzetten, wanneer we dit doen zien we al snel een aantal nadelen van de nieuwe economie en zien ik zelfs een aantal schoonheden in de middeleeuwse gilde economie.

Deel 8: De nieuwe maatschappij

8.1 Inleidend; Met de komst van de commerciële revolutie en de loondienst die daarbij mee kwam zien we vier nieuwe basisklassen ontstaan in de maatschappij. Deze klassen bleven tot aan de 20ste eeuw bestaan en zijn dus een groot deel van onze geschiedenis. In deze paragraaf gaan we het hebben over wat deze klassen inhielden en een aantal factoren die mee speelden. Onder de factoren die mee speelden in welke sociale klasse je zat zien we dat scholen en de geografische ligging een grote rol hadden, Ook hier staan we bij stil. Als laatste gaan we nog even kijken of deze ontwikkeling van sociale klasse wel zo onwenselijk was en of deze nog steeds aanwezig is.

8.2 De adel; De hoogste klasse had door de eeuwen heen een grote verandering mee gemaakt. in de middeleeuwen was het namelijk zo dat deze aristocraten ver weg van de burger stonden. Echter veranderde dit door de economische veranderingen waardoor lagere klasse ook een enorm kapitaal kon verdienen en financieel soms wel beter ervoor stonden dan sommige adelen. Om nog wel onderscheid te kunnen maken werd vaak de familie naam erbij gehaald en werd de familie naam erbij gehaald en de belangrijke voorouders die daarbij hoorden. Dit proces noemen we ook wel **aristocratisering van de adel**

8.3 De bourgeoisie; Onder de adel begon de middelklasse, deze werd ook wel de bourgeoisie genoemd. Deze bevolkingsgroep leefde voor een groot deel in steden waar zij een vrij bestaan leefde. Met de nieuwe economische veranderingen kwam een deel zoals eerder gezegd op financieel een stuk dichterbij de adel. In sommige landen waar geen monarchie (Nederland, Italië, Duitsland) was kon deze groep zelfs politieke macht behalen. Echter was de economische groei en de groei van inspraak niet op de hele middenklasse te voelen. Hierdoor ontstond er een groot verschil binnen de middenklasse zelf.

8.5 De arbeidersklasse (Horigen); De armste klasse word ook wel de arbeidersklasse genoemd. Deze klasse was naast het armste ook het grootst. Veel van deze klasse werkte in fabrieken maar ook zij die niet werkte kennen we aan deze klasse toe. De werkenden onder de arbeidersklasse profiteerden het minst van de economische groei en hoewel er verschillende liefdadigheidsfondsen opkwamen bleef de hoofdgedachte toch vaak om de werklozen en armen zoveel mogelijk te scheiden van de rest van de maatschappij.

8.6 Educatieve groei; Tegen het einde van de 16e eeuw zien we in vrijwel heel Europa een groei in de vraag naar onderwijs. Bij de geestelijkheid (Zowel protestant als katholiek) kwam dit met name doordat dacht dat de geestelijke rollen beter vervuld zouden konden worden met een opleiding. Waarschijnlijk heeft de opgekomen concurrentie tussen de twee geloven hier ook een deel in gespeeld.

Als we naar de rest van de bevolking kijken zien we ook een groei in educatie. Hierbij zien we dat de opgekomen handel daar veel invloed op heeft gehad. Om deze goed te laten verlopen was er namelijk kennis nodig om de extra vraag aan beroepen als boekhouders en advocaten aan te kunnen. De groei in kennis en educatie voor de handel was vooral te merken bij de adel en bij de middenklasse.

Om de extra vraag naar kennis aan te kunnen waren er wel extra scholen en universiteiten nodig. Dit zien we terug in een enorme groei in scholen die tussen 1580 en 1640 plaatsvond. Ook in de scholen zien we terug dat vooral de adel en de middenklasse erg aanwezig waren, de arme klasse bleef op het gebied van onderwijs redelijk stil staan.

8.7 Oost en west; Door de commerciële revolutie zien we dus enorme veranderingen plaatsvinden in de sociale structuur en in onderwijs. De verandering die we nu hebben behandeld ging vrijwel alleen maar over het westen maar ook in het oosten zien we een verandering die weliswaar heel anders was dan we tot nu toe hebben gezien. Zo zien we dat in het oosten (Duitsland, Polen, Rusland) dat vooral de adel profiteerde van de economische groei en deze gebruikte om zelf beter te worden. Deze groei uiteindelijk uit tot een soort kleine absolute vorsten.

De boeren aan de andere kant hadden niet echt een vrij leven, zij moesten door het ontbreken van rechtsbescherming vaak verplicht werken voor de landeigenaren en hadden weinig rechten, zo mochten ze bijvoorbeeld niet trouwen of een opleiding volgen in tegenstelling tot westerse boeren.

8.8 Een positieve wending?; We zien dus dat er enorme sociale verschuivingen staan in vergelijking met de tijd ervoor. Maar is dit ook wenselijk geweest of had deze beter niet kunnen plaatsvinden? Om te beginnen wil ik als eerst zeggen dat ik denk dat de sociale veranderingen voor het oosten in mijn ogen niet echt wenselijk waren. Dit zorgde er namelijk voor dat een klein deel van de bevolking qua vrijheid en welvaart erg erg op achteruit ging, terwijl de adel alleen maar machtiger werd. Hier lijkt dus ook een soort van denivellering plaats te hebben gevonden terwijl de samenleving al heel ongelijk was.

Bij het westen vind ik de situatie een stuk gecompliceerder, dit omdat we ook een groei bij de middenklasse zien die economisch soms wel sterker waren dan een kleine adel. Hier vindt ik het mooi dat de groei ook in meerdere klasse is te merken. Wanneer ik naar de arme klasse kijk van het westen ligt het verhaal echter weer heel anders, want hoewel er diverse liefdadigheid fondsen opkwamen bleef de klasse erg achter waardoor in een al ongelijke samenleving alleen maar meer ongelijkheid ontstond.

Nawoord

We zijn bij het einde gekomen van mijn Histopia. Ik heb jullie in mijn eerste boek verteld wat er mis was in de wereld van nu. In mijn laatste boek heb ik dit gedaan over de geschiedenis. Het lijkt er op deze manier soms op dat de hele wereld altijd is fout geweest. Echter denk ik dit niet en wil mijn boek dan ook met een positieve les afsluiten.

Want hoe erg de problemen die ik schets zijn, we pakken ze uiteindelijk bijna altijd aan en vaak ook nog met succes. Misschien is dit aanpakken van problemen wel het gene wat de mens zo succesvol heeft gemaakt. Kunnen wij als mens dan nog succesvoller worden? Ja ik denk het wel. Met de aanpak van ontstaan vaak nieuwe problemen die soms erger zijn. Misschien is dit problemen oplossen zonder ze te veroorzaken wel de grootste uitdaging van de mens.

Heeft dit boek daar het antwoord voor? Nee dat denk ik niet, het kaart wel goed aan hoe het een het ander veroorzaakt. Een tekende situatie voor de hele menselijke geschiedenis.

Ik hoop dat jullie na het lezen van dit boek eens stilstaan bij diverse oplossingen in jullie eigen leven en na gaan welke gevolgen dat heeft. Denk hierbij niet alleen aan jezelf als individu maar ook de invloed die je oplossing heeft op anderen en misschien wel de samenleving. Een goede samenleving begint namelijk bij jezelf.

We hebben natuurlijk ook nog de maatschappelijke problemen, bij deze wil ik meegeven dat we in dialoog moeten blijven gaat want hoewel er soms geen oplossing uit een gesprek kan komen, kan dit altijd worden bereikt. Denk maar eens aan de vrede van Westfalen met dialogen van wel 4 jaar. Laten we praten want waar kogels de dialoog verbreken verstomt de heldere gedachte waardoor een gezamenlijke oplossing alleen maar verder weg komt.

Ik wil jullie bedanken voor het lezen en hopelijk zie ik u als lezer terug in een betere u. Met vriendelijke groet, Erik.

Bronnen lijst

Boeken

Boek 1: Sprengeler, O. (2018). De ondergang van het avondland (Herz. ed.). Amsterdam, Nederland: Boom uitgevers.

Boek 2: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Boek 3: Raworth, K., & Hartmans, R. (2017b). Donuteconomie: in zeven stappen naar een economie voor de 21e eeuw (2e ed.). Amsterdam, Nederland: Nieuw Amsterdam.

De **Internet media** die mijn beeld bepalen;

Site 1: <https://nos.nl/>

Site 2: <https://tweakers.net>

Site 3: <https://www.dagelijksestandaard.nl>

Site 4: <https://www.nrc.nl>

Afbeeldingen:

Front pagina: <https://www.ftm.nl/artikelen/snb-tijdbom-geworden?share=1>

Afbeelding Apocalypse: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Apocalyps>

Afbeelding cannabis: <http://www.wiet-info.nl/wat-is-wiet/>

Grafiek linkse media: <https://www.mediacourant.nl/2018/07/kijkers-vinden-talkshows-npo-heel-erg-links/> (uit deze bron zijn overigens ook de cijfers vandaan gehaald)

Boek 2: Boek 2 is in vele opzichten anders dan Boek 1, in. Dit boek duiken we dieper in op de geschiedenis. De geschiedschrijving zelf heb ik zoveel mogelijk objectief proberen te houden om er vervolgens een subjectief stuk achter te zetten. Dit zorgt er hopelijk voor dat mening en feiten beter gescheiden zijn en zij niet worden verward door de lezer, deze moet kan het hierdoor duidelijker met mij eens zijn of juist niet. Hoop ik bevordert dat het proces om een mening te vormen.

Om een mooie structuur aan te brengen heb ik uit het Palmer boek de structuur gebruikt. Palmer bevat ook veel informatie, echter wil ik niet dat mijn werk een vrij blinde kopie wordt van dit boek. Om dit te voorkomen heb ik tal van extra bronnen toegevoegd die de verhalen op een andere manier benaderen en met interessante feiten komen.

Voor de plaatjes heb ik vooral mijn eigen web pagina gebruikt <http://geschiedenisklas.nl/author/erikvanulsen/>, hierin heb ik mijn eigen database met afbeeldingen niet beschikbaar voor publiek. Indien ik plaatjes elders heb verkregen heb ik dit vermeld onder de bron overigens is dit bijna altijd via Wikipedia.

De meeste discussie punten heb ik uit de les gehaald. Deze waren dermate interessant dat ik er mijn verhaal goed ik kwijt kon.

Deel 1: De renaissance

Boeken

Bron 1: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Bron 2: Riessen, M. G., Van Riessen, M., Rovers, F., Rovers, G. M. J., Wilschut, A. H. J., & Kaptein, H. J. M. (2016). Oriëntatie op geschiedenis: basisboek voor de vakdocent (4e ed.). Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum.

Hoofdafbeelding: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Renaissance>

Deel 2: De renaissance buiten Italië

Boeken

Bron 1: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Bron 2: <https://www.celeanum.nl>

Afbeelding thomas more: https://nl.wikipedia.org/wiki/Thomas_More

Deel 3: De nieuwe monarchen

Boeken

Bron 1: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Deel 4: De religie oorlogen

Boeken

Bron 1: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Bron 2: Prak, M. R. (2012). Gouden Eeuw: het raadsel van de Republiek (Herz. ed.). Amsterdam, Nederland: Boom. Deel 5: De (contra)reformatie

Bron 3: Riessen, M. G., Van Riessen, M., Rovers, F., Rovers, G. M. J., Wilschut, A. H. J., & Kaptein, H. J. M. (2016). Oriëntatie op geschiedenis: basisboek voor de vakdocent (4e ed.). Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum.

Deel 5: De (contra)reformatie

Boeken

Bron 1: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Bron 2: Riessen, M. G., Van Riessen, M., Rovers, F., Rovers, G. M. J., Wilschut, A. H. J., & Kaptein, H. J. M. (2016). Oriëntatie op geschiedenis: basisboek voor de vakdocent (4e ed.). Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum.

Deel 6: ontdekkingsreizen

Boeken

Bron 1: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Bron 2: Riessen, M. G., Van Riessen, M., Rovers, F., Rovers, G. M. J., Wilschut, A. H. J., & Kaptein, H. J. M. (2016). Oriëntatie op geschiedenis: basisboek voor de vakdocent (4e ed.). Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum. Deel 7: De opkomst van Handel en wereldeconomie

Afbeelding Columbus: https://nl.wikipedia.org/wiki/Christoffel_Columbus

Deel 7: De opkomst van handel en wereldeconomieën

Boeken

Bron 1: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Bron 2: Raworth, K., & Hartmans, R. (2017b). Donuteconomie: in zeven stappen naar een economie voor de 21e eeuw (2e ed.). Amsterdam, Nederland: Nieuw Amsterdam.

Deel 8: De nieuwe maatschappij

Boek

Bron 1: Palmer, R. R., Colton, J., & Kramer, L. L. O. Y. D. (2014). A History of Europe in the Modern World (11e ed.). New York, United states of America: McGraw-Hill Education.

Afbeelding Universiteit Leiden: https://nl.wikipedia.org/wiki/Universiteit_Leiden